

**УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ**

1. ОДЛУКА ВЕЋА ЗА МЕДИЦИНСКЕ НАУКЕ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Одлуком Већа за медицинске науке Универзитета у Крагујевцу, број IV-3-531/14 од 08.06.2016.године, именовани су чланови комисије за оцену и одбрану завршене докторске дисертације под називом „Утицај знања и ставова жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту на њихову партиципацију у скринингу” кандидата Весне Јовановић, у следећем саставу:

- 1. проф. др Мирјана Варјачић**, редовни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, за ужу научну област Гинекологија и акушерство, председник
- 2. проф. др Александар Живановић**, редовни професор Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, за ужу научну област Гинекологија и акушерство, члан
- 3. проф. др Славица Рађен**, ванредни професор Медицинског факултета ВМА, Универзитета одбране у Београду, за ужу научну област Хигијена са медицинском екологијом, члан
- 4. доц. др Марија Шорак**, доцент Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, за ужу научну област Гинекологија и акушерство, члан
- 5. доц. др Александра Димитријевић**, доцент Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, за ужу научну област Гинекологија и акушерство, члан

Комисија је прегледала и проучила докторску дисертацију Весне Јовановић и подноси Наставно-научном већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

2.1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области

Докторска дисертација кандидата Весне Јовановић под називом „Утицај знања и ставова жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту на њихову партиципацију у скринингу” урађена под менторством проф. др Ане Митровић Јовановић, ванредног професора Медицинског факултета Универзитета у Београду за ужу научну област Гинекологија и акушерство, представља оригиналну студију која се бави испитивањем утицаја знања и ставова женске популације о карциному грлића материце и ПАПА тесту на њихово учешће у скринингу.

Због високе стопе инциденце, као и морталитета, карцином грлића материце представља један од водећих глобалних јавно-здравствених проблема. Према подацима Светске Здравствене Организације (СЗО), Србија има највећу инциденцу цервикалног канцера (24,3 на 100 000), у односу на све друге републике бивше Југославије.

Доминирајући фактори ризика за настанак карцинома грлића материце су инфекција високо ризичним хуманим папилома вирусима и нередовна партиципација жена у скрининг програму.

Као теоријска основа многих студија, “Health Belief Model” (НВМ) је најчешће коришћен за испитивање понашања жена према скринингу.

За разлику од ранијих истраживања која су се углавном базирала на испитивању основних предиктора НВМ-а и њиховој повезаности са ниском стопом партиципације у скринингу, ово истраживање се бави проучавањем утицаја нивоа знања о карциному грлића материце, о узроцима, ризицима, симптомима, начину детекције, превенције карцинома грлића материце, мотивационим факторима који утичу на промену понашања жена према скринингу карцинома грлића материце, утицају формалне комуникације жена са здравственим радницима и неформалне комуникације са особама из њене околине.

Актуелност овог истраживања је управо у проучавању здравственог понашања жена и њихово повезивање са ниском стопом партиципације у скринингу о чему се у нашој стручној јавности до сада релативно мало писало.

Истраживање указује на потребу спровођења организованог скрининг програма, као и програма превенције карцинома грлића материце уопште.

Значај студије се пре свега огледа у сагледавању здравственог веровања и понашања жена идентификовањем ризичне социо-демографске групе жена које треба да буду приоритет масовног скрининг програма, као и значајне факторе који самостално или удружено утичу на понашање жена према скринингу. Са практичног аспекта резултати овог истраживања су помогли у сагледавању нивоа знања жена као и баријера које утичу на низак ниво свести о редовној партиципацији у скринингу. На основу добијених резултата, дати су предлози мера за превенцију карцинома грлића материце и промоцију адекватног здравственог понашања према скринингу.

2.2. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Прегледом литературе прикупљене детаљним и систематским претраживањем биомедицинских база података „PubMed“, „Medline“, „KoBSON“, „SCIndeks“ помоћу кључних

речи: “ knowledge about cervical cancer ”, “ attitudes about cervical cancer “, “ Health Belief Model (НВМ)”, наилази се на студије сличног дизајна и методолошког приступа. Код нас не постоје публиковане студије које су испитивале утицај знања и ставова жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту, као и мотивације жена за учешће у скринингу.

На основу тога Комисија констатује да докторска дисертација кандидата Весна Јовановић, под називом „Утицај знања и ставова жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту на њихову партиципацију у скринингу“ представља резултат оригиналног научног рада.

2.3. Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

А. Лични подаци

Весна Јовановић је рођена 27.02.1972. године, у Београду. Средњу медицинску школу као и Вишу медицинску школу завршила је у Београду. На Факултету за менаџмент-смер менаџмент у здравству, дипломирала је 2006. године. Докторске академске студије на Факултету медицинских наука Универзитета у Крагујевцу, изборно подручје Народно здравље, уписала је 2008. године, а усмени докторски испит положила 2010. године. Од 2009. године ради као наставник практичне наставе у Високој здравственој школи струковних студија у Београду на предметима Здравствена нега у гинекологији и Здравствена нега у акушерству.

Б. Списак објављених радова (прописани минимални услов за одбрану докторске дисертације)

1. **V. Jovanovic**, A. Mitrovic Jovanović, A. Živanović, S. Kocić, M. Vasiljević, V.Krsic. Knowledge about cervical cancer, Pap test, and barriers to women’s participation in screening in Belgrade, Serbia. European Journal of Gynecological Oncology, 2017; 44(1): pp... **M23 – 3 бода**

2. **Jovanović V.**, Obradović V., Simić V., Vasiljević S. Karakteristike ishrane mladih uslovljene socio-ekonomskim faktorima. Zdravstvena zaštita 2011;40 (6):21-30. **M53 – 1 бод**

3. **Jovanović V.**, Simić, V., Maksimović V., Obradović V. Tipizacija humanih papiloma virusa kod skvamoznih intraepitelних lezija cerviksa. Zdravstvena zaštita, 2012; 41(3):28-36. **M53 – 1 бод**

2.4. Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Наслов докторске дисертације и урађеног истраживања се поклапају. Одобрени циљеви истраживања и постављени циљеви у раду остали су у највећој мери исти. Примењена методологија истраживања идентична је са одобреном.

Докторска дисертација садржи следећа поглавља: Увод, Циљеви истраживања, Материјал и методе, Резултати, Дискусија, Закључци, Литература и Прилог.

Рад садржи 29 табеларних приказа и 2 слике. У поглављу Литература цитирано је 296 библиографских јединица стручних публикација.

У УВОДНОМ ДЕЛУ и теоретском разматрању, кандидат је позивајући се на валидне литературне податке јасно и прецизно изложио актуелне проблеме везане за ниску стопу учешћа жена у скринингу карцинома грлића материце и утврдио факторе који утичу на партиципацију жена у скринингу, као што су знање, ставови и мотивација.

Детаљно се описује епидемиолошка слика малигних тумора грлића материце на глобалном нивоу као и у Србији и наглашавају се фактори ризика који доводе до настанка карцинома грлића материце. Такође се указује на непостојање епидемиолошких података на испитиваном подручју о утицају социо демографских фактора, фактора знања, ставова и мотивације на партиципацију жена у скринингу. Истиче се да је скрининг неопходан за идентификовање појединаца “ под ризиком”.

У студији је теоријски објашњена примена Модела здравственог веровања (НВМ), као социо-когнитивна теорија која пружа користан оквир за објашњење и предикцију здравственог понашања, као и за развијање интервенцијских програма усмерених на промену ризичних понашања.

У другом поглављу докторске дисертације, јасно су изложени циљеви истраживања и конкретни задаци: да се утврди повезаност између социо-демографских карактеристика жена и њихове партиципације у скринингу; да се утврди повезаност између знања жена о карциному грлића материце и ПАПА теста и њихове партиципације у скринингу; да се утврди повезаност између знања жена о карциному грлића материце и ПАПА теста и њиховог става о ризику од обољевања, става о тежини болести и става о корисности од скрининга; да се утврди повезаност између става жена о ризику добијања карцинома грлића материце и става о тежини болести са партиципацијом у скринингу; да се испитају разлике између става жена о корисности скрининга и става о препрекама партиципације у скринингу; да се идентификују извори знања жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту, као и мотивациони фактори који утичу на редовну партиципацију у скринингу.

У поглављу МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДЕ кандидат је детаљно и јасно изнео начин на који је формулисао методологију рада у истраживању. За ово истраживање коришћена је проспективна студија пресека. Студијом је обухваћено 300 жена животне доби од 21-69 година које живе на територији града Београда у периоду од јуна до децембра 2014. године. Као

инструмент истраживања за прикупљање података коришћен је упитник прилагођен женама са ових простора који је конструисан на основу НВМ. Упитник се састоји од 80 питања подељена у 5 главних делова који се односе на: социодемографске карактеристике популације, историју скрининга карцинома грлића материце, знање жена о карциному грлића материце и скринингу, ставове жена о карциному грлића материце и скринингу, мотивационе факторе који утичу на промену понашања жена према скринингу.

Први део упитника садржи 7 питања која се односе на социодемографске карактеристике испитаника, и то: године старости, брачни статус, степен стручног образовања, тип насеља у коме живи, радни статус и материјални статус. Одговор на прво питање испитаници су давали уписивањем одговарајућег броја година живота. За брачни статус испитаници су се изјаснили одабиром понуђених одговора, и то: 1. удата, 2. неудата, 3. разведена и 4. удовица. Степен стручног образовања испитаници су дали одабиром понуђених одговора, и то: 1. основна школа и ниже стручно образовање, 2. средње стручно образовање и 3. високо или више стручно образовање. На основу пребивалишта испитаници су се изјаснили у којем типу насеља живе и то: 1. град и 2. приградско насеље или село. Радни статус испитаници су одредили одабиром одговора и то: 1. запослен, 2. незапослен и 3. пензионерка. Материјални статус испитаника утврђен је дељењем укупних примања у домаћинству са бројем чланова домаћинства и испитаници су сврстани у три групе и то: 1. > 40000 динара по члану породице (добар материјални статус), 2. 20000-40000 динара по члану породице (средњи материјални статус) и 3. < 20 000 динара по члану породице (лош материјални статус).

Други део упитника садржи 5 питања која се односе на историју скрининга карцинома грлића материце испитаника на основу којих се утврђује: 1. да ли су икада радили ПАПА тест, 2. када су последњи пут радили ПАПА тест, 3. какав је био налаз ПАПА теста, 4. када планира следећи пут да ради ПАПА тест и 5. да ли је рађена хистеректомија.

Трећи део упитника садржи два дела А и Б са 34 питања. Део А садржи 2 питања која утврђују да ли су испитаници чули за карцином грлића материце и како су стекли знање које имају о карциному грлића материце (идентификација извора знања о карциному грлића материце). Део Б садржи 32 питања која су коришћена за утврђивање нивоа знања испитаника о карциному грлића материце и ПАПА тесту и која су подељена у 5 делова: 1. Знање о анатомији и физиологији грлића материце (3 питања) 2. Знање о начину детекције и превенције карцинома грлића материце (4 питања), 3. Знање о узроцима настанка карцинома грлића материце (5 питања), 4. Знање о ризицима настанка карцинома грлића материце (7 питања), 5. Знање о симптомима карцинома грлића материце (3 питања), 6. Знање о ПАПА тесту (10 питања). На свако питање испитаници су могли да се изјасне са тачно, нетачно или не знам. Испитаници за сваки тачан одговор добијали су по 1 бод, а за сваки нетачни или не знам одговор добијали су 0 бодова. Укупно знање испитаника је утврђено на основу укупног скорa тачних одговора који може бити у опсегу од 0 до 32 бодова. Испитаници који имају 20 и више бодова (>60% тачних одговора) су сврстани у групу која има адекватно знање, док они који имају 19 и мање бодова (≤60% тачних одговора) су сврстани у групу са неадекватним знањем.

Четврти део упитника садржи ставове испитаника о карциному грлића материце и ПАПА тесту. Ставови испитаника су мерени са петостепеним скалама НВМ Ликертовог типа која се састоји од:

1. скале перцепције тежине болести од карцинома грлића материце (6 подскала, укупан скор скале у опсегу од 6 до 30),
2. скале перцепције ризика од обољевања од карцинома грлића материце (7 подскала, укупан скор скале у опсегу од 7 до 35),
3. скале перцепције корисности скрининга (5 подскала, укупан скор скале у опсегу од 5 до 25),
4. скале перцепције препрека за партиципацију жена у скринингу (10 подскала, укупан скор скале у опсегу од 10 до 50). На подскалама испитници су могли да изаберу степен сагласности према својим уверењима за сваку ставку тврдње од потпуног слагања (5 бодова) до потпуног неслагања (1 бод). Скала се бодује у обрнутом смеру за негативне тврдње. Укупан скор главних скала се израчунава на основу збирног скорa подскала. Већи број бодова изражава позитивнији став према објекту става. Испитаници изнад 70% максималног укупаног скорa главне скале имају позитиван став (висок ниво перцепције), а испод 70% имају негативан став (низак и умерен ниво перцепције).

Пети део упитника садржи мотивационе факторе о карциному који испитаника покрећу да промени своје понашање према скринингу карцинома грлића материце. Као интерни мотивациони фактор испитаника да промени понашање према скринингу карцинома грлића материце узета је брига о свом здрављу и развој симптома болести. Као екстерни мотивациони фактор испитаника да промени понашање према скринингу карцинома грлића материце узет је захтев доктора, савет блиске особе, утицај масмедија, утицај оболеле особе од карцинома грлића материце из блиске околине. Тригери за мотивацију испитаника да предузме акцију и промени своје понашање према скринингу су мерени са петостепеним скалама НВМ Ликертовог типа која се састоји од скале мотивисаности (6 подскала, укупан скор скале у опсегу од 6 до 30).

На подскалама испитници су могли да изаберу степен сагласности према својим уверењима за сваку ставку тврдње од потпуног слагања (5 бодова) до потпуног неслагања (1 бод). Укупан скор главне скале се израчунава на основу збирног скорa подскала. Већи број бодова изражава позитивнији став према објекту става. Испитаници изнад 70% максималног укупног скорa главне скале имају висок степен мотивације, а испод 70% имају низак и умерен степен мотивације.

За потребе овог истраживања варијабле су груписане на:

Независне варијабле су: године живота, степен образовања, брачни статус, тип насеља у коме живи испитаник, радни статус, социо-економски статус, извори информисања о карциному грлића материце и скринингу, знање о карциному грлића материце и скринингу, став о тежини болести, став о ризику обољевања од карцинома грлића материце, став о корисности скрининга, став о препрекама за партиципацију жена у скринингу и степен мотивације жене да партиципира у скринингу.

Зависне варијабле су: групе жена које редовно, нередовно и које никада нису партиципирале у скринингу, процена спремности жена да у будућности редовно и нередовно партиципира у скринингу.

Анкетирање испитаника је вршено по принципу случајног узорка из популације жена које живе на територији града Београда. Узорак жена које нередовно и никада нису партиципирале су обухватале жене по принципу случајног узорка у свакој београдској општини. Узорак жена које редовно партиципирају су обухватале жене које су обављале гинеколошки преглед у здравственој установи ГАК “ Народни фронт “ у Београду. Истраживање се обављало уз одлуку Етичког комитета ГАК “ Народни фронт “. Пре самог анкетирања, испитаници су добили детаљна упутства о начину попуњавања упитника и потписивали су Информисани пристанак. Овим актом су потврдили да су упознати са методологијом и сврхом истраживања, као и са чињеницом да ће се њихови подаци чувати у тајности.

Статистичка обрада података је рађена у SPSS 17.0. Коришћена је One-way ANOVA, док се за одређивање значајности разлика у средњим вредностима континуираних варијабли између две популације користио Студентов Т-Тест. Разлике у фреквенцијама категоријских варијабли су испитане χ^2 – тестом.

РЕЗУЛТАТИ истраживања су јасно и детаљно изнети и документовани великим бројем табела (29). Утврђено је да је 37,3% испитаника редовно партиципирало у скринингу карцинома грлића материце, док је 43,7% то чинило нередовно, а 19% никада. Резултати испитивања показују да жене које су нередовно и никада нису партиципирале у скринингу имале низак ниво знања о карциному грлића материце и ПАПА тесту. Негативан субјективан став о тежини болести, ризицима обољевања и корисности скрининга је заступљен код жена са ниским нивоом знања о карциному грлића материце и ПАПА тесту. Резултати испитивања показују да жене које нередовно и никада нису партиципирале у скринингу имају већи број баријера. Страх, стид, гинеколог мушког пола су доминантне баријере код жена које нередовно узимају учешће у скринингу. Резултати испитивања су показали да мас-медији играју важну улогу као спољни тригер који покреће преиспитивање досадашњег здравственог понашања испитаника, чак 86,7%. Утврђено је да је најачи предиктор намере испитаника да партиципирају у скринингу, знање о карциному грлића материце и ПАПА тесту.

У поглављу ДИСКУСИЈА, кандидат детаљно анализира добијене резултате и пореди их са литературним подацима из ове области. Коментари добијених резултата су јасни, а начин приказивања резултата чини их разумљивим.

На основу претходно изнетих чињеница, Комисија сматра да завршена докторска дисертација кандидата под називом „Утицај знања и ставова жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту на њихову партиципацију у скринингу”, по обиму и квалитету израде у потпуности одговара пријављеној теми дисертације.

2.5. Научни резултати докторске дисертације

На основу добијених резултата и њихове дискусије, кандидат изводи следеће закључке:

- Стопа редовне партиципације жена у скринингу карцинома грлића материце је на ниском нивоу на територији града Београда (37,3%), далеко испод циљане покривености популације жена од 75%.
- Социо-демографски фактори значајно утичу на партиципацију жена у скринингу. Жене млађе животне доби, неударе, средњег и нижег статуса образовања и незапослене чешће се одлучују да не партиципирају у скринингу у односу на друге социо-демографске групе.
- Жене које нередовно и никада нису партиципирале у скринингу су имале низак ниво знања о карциному грлића материце и лоше разумевање ПАПА поступка.
- Жене са ниским нивоом знања о карциному грлића материце и ПАПА тесту имају негативан субјективни став о тежини болести, ризицима обољевања и корисности скрининга. Оне верују да карцином грлића материце нема озбиљне медицинске, социјалне и економске последице, као и да нису изложене ризичном понашању и ризику од обољевања.
- Жене које нередовно и никада нису партиципирале у скринингу имају негативан став о тежини болести карцинома грлића материце као озбиљној болести са тешким последицама, ризику обољевања од карцинома грлића материце, важности спречавања и раног откривања карцинома грлића материце и већи број баријера. Утврђене су следеће најзначајније баријере жена према скринингу: дуго чекање на преглед у чекаоници здравствене установе, недостатак знања о препорукама за скрининг и процедури ПАПА теста, страх од негативног налаза ПАПА теста и преферирање гинеколога женског пола приликом прегледа.
- Жене које нередовно и никада нису партиципирале у скринингу најчешће користе нестручне изворе знања о карциному грлића материце и ПАПА тесту добијене од родбине и са интернета и имају низак степен мотивације да промене негативне здравствене навике и нису подложне подстицајима из спољне средине да учествују у скринингу.
- У имплементацији програма превенције карцинома грлића материце на националном нивоу постоји потреба за дизајнирањем ефикасне, едукативне брошуре о карциному грлића материце и скринингу која треба да помогне подстицању жена да усвоје адекватно, превентивно здравствено понашање, као и повећање стопе њиховог редовног учешћа у скринингу.

2.6. Примењивост и корисност резултата у теорији и пракси

Резултати истраживања ове докторске дисертације су пружили детаљна сазнања о утицају нивоа знања о карциному грлића материце, о узроцима, ризицима, симптомима, начину детекције, превенције карцинома грлића материце, мотивационим факторима који утичу на промену понашања жена према скринингу карцинома грлића материце. Са практичног аспекта резултати овог истраживања су помогли у сагледавању нивоа знања жена као и баријера које утичу на низак ниво свести о редовној партиципацији у скринингу.

Истраживање сугерише креирање превентивних програма и промоцији скрининга карцинома грлића материце како на локалном тако и на националном нивоу.

2.7. Начин презентирања резултата научној јавности

Неки резултати овог истраживања су делимично објављени као оригинално истраживање у часопису од међународног значаја. Планирано је и да остали резултати овог истраживања буду публиковани у неком од истакнутих часописа од међународног значаја и буду приказани на научним и стручним скуповима у форми постера или усмене презентације.

ЗАКЉУЧАК

Комисија за оцену завршене докторске дисертације кандидата Весна Јовановић под називом „Утицај знања и ставова жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту на њихову партиципацију у скринингу“, на основу свега наведеног сматра да је истраживање у оквиру дисертације адекватно постављено и спроведено.

Комисија закључује да докторска дисертација кандидата Весне Јовановић, урађена под менторством проф. др Ане Митровић Јовановић, представља оригинални научни и практични значај о утицају знања и ставова жена о карциному грлића материце на њихову партиципацију у скринингу.

Комисија предлаже Наставно научном већу Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу да докторска дисертација под називом „Утицај знања и ставова жена о карциному грлића материце и ПАПА тесту на њихову партиципацију у скринингу“, кандидата Весне Јовановић буде позитивно оцењена и одобрена за јавну одбрану.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

- 1. проф. др Мирјана Варјачић**, редовни професор
Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу
за ужу научну област Гинекологија и акушерство, председник

- 2. проф. др Александар Живановић**, редовни професор
Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу
за ужу научну област Гинекологија и акушерство, члан

- 3. проф. др Славица Рађен**, ванредни професор
Медицинског факултета ВМА Универзитета одбране у Београду
за ужу научну област Хигијена са медицинском екологијом, члан

- 4. доц. др Марија Шорак**, доцент
Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу
за ужу научну област Гинекологија и акушерство, члан

- 5. доц. др Александра Димитријевић**, доцент
Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу
за ужу научну област Гинекологија и акушерство, члан

У Крагујевцу, _____